

**АГААРЫН ЗАЙГ НИСЭХЭД АШИГЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ЗАРИМ ЗҮЙЛ,  
ЗААЛТАД ХИЙСЭН ХЭРЭГЖИЛТИЙН ҮР ДАГАВРЫН ҮНЭЛГЭЭ**

**2026 он**

## УДИРТГАЛ

Монгол улсын агаарын зайг нисэхэд ашиглах, түүний хяналт, зохицуулалтыг Агаарын зайг нисэхэд ашиглах тухай хууль, тус хуульд нийцүүлэн баталсан “Агаарын зайг нисэхэд ашиглах ерөнхий журам”, Улсын нисэхийн тухай хууль болон Иргэний нисэхийн тухай хуулиудын хүрээнд хэрэгжүүлж байна.

Улсын нисэхийн тухай хууль болон Иргэний нисэхийн тухай хуулиуд нь нийгэм, цаг үеийн өөрчлөлт, техник, технологийн хөгжил, Монгол Улсын нэгдэж орсон олон улсын конвенцын шаардлагаас үүдэн 2023, 2026 онуудад шинэчилсэн найруулгаар батлагдан мөрдөгдөж байна.

Агаарын зайг нисэхэд ашиглах тухай хуулийн хувьд Монгол Улсын Их Хурлаас 2003 онд анх батлагдаж 2015, 2023 онуудад Зөрчлийн тухай хууль, Иргэний нисэхийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулиудыг дагалдаж нэмэлт, өөрчлөлт орсноос өөрөөр шинэчлэлт хийгдээгүй байгаа болно.

Сүүлийн жилүүдэд улсын болон иргэний нисэхийн тухай хуулийн үйлчлэлд хамаарах байгууллагуудын тоо нэмэгдэж, улсын агаарын хөлөг ашиглах, үйл ажиллагааны цар хүрээ улам өсөж байгаа бөгөөд цаашид ч энэ байдал өргөжих, улсын болон иргэний агаарын хөлгийн нислэгийн бүс, агаарын навигацийн үйлчилгээ, нислэгийн зохицуулалтыг уялдуулах, нислэгийг хязгаарлах, агаарын зайг зөрчихөөс урьдчилан сэргийлэх, харилцан ажиллагааны зохицуулалт хангалтгүй байгаа гэж үзэхээр байгаа тул агаарын зайг нисэхэд ашиглах тухай хуулийн зарим зүйл, заалтад сонголт хийн үр дагаврын үнэлгээг хийлээ.

Агаарын зайг нисэхэд ашиглах тухай хуулийн хэрэгжилтэд үр дагаврын шинжилгээг хийснээр хуулийн хийдэл, давхардал, зөрчлийг илрүүлж, хүний эрх, эрх чөлөөлөг хязгаарласан эрх зүйн зохицуулалт илэрсэн тохиолдолд Монгол Улсын Засгийн газрын 2024 оны 181 дүгээр тогтоолын дагуу “Монгол Улсын хууль тогтоомжийг 2028 он хүртэл боловсронгуй болгох үндсэн чиглэл”-д тусгагдаагүй боловч хууль тогтоомжоор зохицуулах зайлшгүй шаардлагатай хууль тогтоомжийн төслийг Хууль тогтоомжийн тухай хууль заасны дагуу боловсруулж, Засгийн газрын хуралдаанаар хэлэлцүүлж байхыг Засгийн газрын гишүүдэд үүрэг болгосонтой нийцүүлэн хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах замаар улам боловсронгуй болгох энэхүү шинжилгээний ач холбогдол оршиж байгаа болно.

Иймд Агаарын зайг нисэхэд ашиглах тухай хуулийг нийгэм, цаг үе, техник технологийн өөрчлөлт, шинэчлэлт, нисэхийн бусад хууль тогтоомжуудтай нийцүүлэн шинэчлэх зорилтын хүрээнд Монгол Улсын Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолоор батлагдсан “Хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийх аргачлал”-ыг баримтлан Агаарын зайг нисэхэд ашиглах тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ<sup>1</sup> хийсэн болно.

---

<sup>1</sup> Үнэлгээг 2026 оны 08 дугаар сарын 20-оос 31-ний өдрүүдэд хийж гүйцэтгэв.

## **НЭГ. ТӨЛӨВЛӨХ ҮЕ ШАТ**

Агаарын зайг нисэхэд ашиглах тухай хуулийн зарим зүйл, заалтын хэрэгжилтийн үр дагаврыг үнэлэх судалгааг Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолоор баталсан “Хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийх аргачлал”-ын дагуу төлөвлөх, хэрэгжүүлэх, үнэлэх гэсэн үндсэн гурван үе шаттайгаар хийж гүйцэтгэв.

Төлөвлөх үе шатанд дараах ажлыг хийж гүйцэтгэлээ. Үүнд:

1. Үнэлгээ хийх шалтгааныг тодорхойлох;
2. Үнэлгээ хийх хүрээг тогтоох;
3. Шалгуур үзүүлэлтийг сонгож тогтоох;
4. Харьцуулах хэлбэрийг сонгох;
5. Мэдээлэл цуглуулах аргыг сонгох.

### **1.1. Үнэлгээ хийх шалтгааныг тодорхойлох нь**

Монгол Улсын Их хурлаас Агаарын зайг нисэхэд ашиглах тухай хуулийг анх 2003 онд баталж, Зөрчлийн тухай хууль, Иргэний нисэхийн тухай хуулиудын шинэчилсэн найруулга батлагдсантай холбогдуулан 2015, 2023 онуудад нэмэлт, өөрчлөлт орсон.

Агаарын зайг нисэхэд ашиглах тухай хууль нь агаарын зайн ашиглалт, аюулгүй байдлыг хангах ерөнхий зохицуулалтыг тогтоосон бөгөөд Улсын нисэхийн болон Иргэний нисэхийн хуулиудын зохицуулалтуудтай уялдах суурь болж өгдөг. Улсын нисэхийн тухай хууль болон Иргэний нисэхийн тухай хуулиуд 2023, 2026 онуудад шинэчлэгдсэн байгаа ч тус хуулийн хувьд 20 гаруй жилийн хугацаанд бусад хуулиудыг дагалдаж нэмэлт, өөрчлөлтүүд орсноос өөрөөр цаг үеийн шинэчлэл хийгдээгүй байна.

Агаарын зайг нисэхэд ашиглах тухай хуулийг шинэчилж агаарын зайн ашиглалт, нисэхийн үйл ажиллагааг зохицуулах хуулиудын уялдаа, холбоог хангах, Улсын нисэхийн болон Иргэний нисэхийн тухай хуулиудын шинэчилсэн найруулгын нэр томьёо, агуулгад нийцүүлэх, Монгол Улсын агаарын орон зайн хяналт, зохицуулалтыг сайжруулах хэрэгцээ шаардлага байна.

Мөн Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 51 дүгээр зүйлийн 51.3-т “Энэ хуульд өөрөөр заагаагүй бол хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр дагаварт хийх үнэлгээг тухайн хууль тогтоомжийг дагаж мөрдсөнөөс хойш 5 жил тутамд хийх бөгөөд шаардлагатай тохиолдолд дээрх хугацаанаас өмнө хийж болно” гэж, мөн зүйлийн 51.5-д “Энэ хуулийн 49.1, 49.2-т заасан этгээд хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр дагаврын үнэлгээний тайланг ... эрх зүйн мэдээллийн нэгдсэн санд тухай бүр байршуулна ...” гэж тус тус заасны дагуу энэхүү үнэлгээг хийхдээ “metascig Legal System” буюу Хуулийн давхцалыг арилгах, ухаалаг систем ашиглаж хийсэн болно.

### **1.2. Үнэлгээ хийх хүрээг тогтоох**

Үнэлгээний хүрээ тодорхойлох ажиллагаа нь тухайн хуулийн хэрэгжилтэд хамгийн их нөлөөлөл үзүүлж буй хэм хэмжээг тусгаарлах ажиллагаа учраас Агаарын зайг нисэхэд ашиглах тухай хууль, Улсын нисэхийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулга болон Иргэний нисэхийн тухай хуулийн шинэчилсэн

найруулгуудын хоорондын уялдаа холбоо, хэрэгжилтийн бодит байдалд дүн шинжилгээ хийж тулгарч буй хүндрэл, зөрчил, нийгэмд үзүүлж байгаа нөлөөллийг илрүүлэх цаашид тухай хууль тогтоомжийг шинэчлэхэд шаардлагатай асуудлуудыг тодорхойлох зорилгоор энэхүү хуулийн 1, 3, 4, 6, 7, 9 дүгээр зүйлүүдийг тус тус сонгон үнэлгээний хүрээнд хамруулсан.

### 1.3. Шалгуур үзүүлэлтийг сонгож тогтоох

“Хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийх аргачлал”-ын дагуу дээрх хуулийн хэрэгжилтийг үнэлэхэд оновчтой бодитой, хэмжиж болохуйц байдлыг баримталж, үнэлгээний хүрээ, онцлогоос хамааран “Зорилгод хүрсэн түвшин”, “Практикт нийцэж байгаа байдал” шалгуур үзүүлэлтүүдийг сонгосон.

Хүснэгт 1. Хуулийн зорилгод хүрсэн түвшин шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд сонгосон зүйл, хэсэг

| № | Сонгосон зүйл, заалт                        | Зүйл, заалтын агуулга                                                                                                                                                |
|---|---------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1 | 1 дүгээр зүйл. Хуулийн зорилтын 1 дэх хэсэг | Энэ хуулийн зорилт нь Монгол Улсын агаарын зайг нисэхэд ашиглах, Монгол Улсын агаарын зайн аюулгүй байдалд хяналт тавихтай холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино. |

Хүснэгт 2. “Практикт нийцэж байгаа байдал”, “Хүлээн зөвшөөрөгдсөн байдал” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд сонгосон зүйл, заалтууд

| № | Сонгосон зүйл, заалт                                               | Зүйл, заалтын агуулга                                                                                                                                                                                                                              |
|---|--------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1 | 3 дугаар зүйл. Хуулийн үйлчлэх хүрээ                               | Энэ хууль нь Монгол Улсын агаарын зайг иргэний болон улсын нисэхэд ашиглахад үйлчилнэ.                                                                                                                                                             |
| 2 | 4 дүгээр зүйл. Хуулийн нэр томьёо                                  | Хуульд хэрэглэсэн нэр томьёог тайлбарласан.                                                                                                                                                                                                        |
| 3 | 6 дугаар зүйл. Нисэхэд ашиглах агаарын зайг тогтоох                | Улсын болон иргэний нисэхэд ашиглах агаарын зайг олон улсын хэм хэмжээ, иргэний нисэхийн үйл ажиллагаанд нийцүүлэн төрийн захиргааны төв байгууллага тогтооно.                                                                                     |
| 4 | 7 дугаар зүйл. Агаарын зайн аюулгүй байдлын хяналт                 | Агаарын зайн аюулгүй байдлын хяналтыг агаарын зайн зөрчлийг илрүүлэх, илэрсэн зөрчлийг таслан зогсоох үйл ажиллагаанаас бүрдэнэ.                                                                                                                   |
| 5 | 9 дүгээр зүйл. Нисэхэд ашиглах агаарын зайн аюулгүй байдлыг хангах | Монгол Улсын агаарын зайд цэргийн зориулалттай буудлага, дэлбэлэлт хийх, пуужин харвах зэргээр нислэгт аюул учруулж болзошгүй үйл ажиллагаа явуулахад цэргийн мэргэжлийн удирдлагын дээд байгууллага Иргэний нисэхийн ерөнхий газартай зөвшилцөнө. |

### 1.4. Үнэлгээний харьцуулах хэлбэрийг сонгох

| № | Харьцуулах хэлбэр                 | Ойлголт, онцлог                                                                                                                                                                                         |
|---|-----------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1 | Байх ёстой болон одоо байгаа      | Хуулиар тогтоосон “байх ёстой” үзүүлэлт практикт хэр байгааг илрүүлэх зорилготой. Үнэлгээ хийх хуульд байвал зохих тодорхой үзүүлэлтийг зааж өгсөн тохиолдолд одоо бодит байгаа үзүүлэлттэй харьцуулна. |
| 2 | Хууль тогтоомж батлагдахаас өмнөх | Хууль хүчин төгөлдөр үйлчлэхээс өмнөх нөхцөл байдлыг хууль хүчин төгөлдөр хэрэгжсэний дараах                                                                                                            |

|   |                                             |                                                                                                                                                              |
|---|---------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|   | болон хууль тогтоомж батлагдсанаас хойш     | буюу хуулийн хэрэгжилтийн явцад гарч буй үр дагавартай харьцуулна.                                                                                           |
| 3 | Хууль хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлснээс хойш | Хууль хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлснээс хойш нөхцөл байдал хэрхэн өөрчлөгдсөнийг он дарааллаар тогтооно харьцуулна.                                           |
| 4 | Тохиолдол судлах                            | Хууль, эсхүл үнэлгээний хүрээгээр тогтоогдсон зүйл, заалт өөр орчин нөхцөлд (бусад улсад, өөр орон нутагт гэх зэрэг) хэрхэн хэрэгжиж буй байдлыг харьцуулна. |

Үнэлгээг хийх явцад хууль тогтоомжоос сонгон авсан зохицуулалтын “байх ёстой” үзүүлэлт практикт хэр байгааг илрүүлэх буюу хууль хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлснээс хойш нөхцөл байдал хэрхэн өөрчлөгдсөнийг харьцуулан ашиглав.

### **1.5. Мэдээлэл цуглуулах аргыг сонгох**

Уг үнэлгээний ажилд анхдагч болон хоёрдогч эх сурвалжуудыг хамтатган ашигласан бөгөөд үнэлгээний хүрээнээс хамаарч өөр хоорондоо ялгаатай мэдээллийг ашигласан болно.

Судалгааны эх сурвалжаар зэвсэгт хүчин, онцгой байдал, хил цэрэг болон иргэний нисэхийн үйл ажиллагаатай холбоотой харилцааг зохицуулсан хууль, захиргааны хэм хэмжээ тогтоосон актууд болон цэргийн албаны мэдээлэл, бодлого зохицуулалтын болон хуулийн хэрэгжилтийн үнэлгээг ашигласан болно.

## **ХОЁР. ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ҮЕ ШАТ**

Хэрэгжүүлэх үе шатны гол зорилго нь тус хуулийг боловсронгуй болгоход хэрэгцээ шаардлагатай байгаа ач холбогдол бүхий мэдээллийг цуглуулан судалснаар хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн явц дахь ололтыг бататгах, түүний хэрэгжилтийн бодит байдалд дүн шинжилгээ хийж, гарч байгаа хүндрэл, бэрхшээлтэй асуудал, нийгэмд үзүүлж байгаа эерэг, сөрөг нөлөөллийг илрүүлэх, цаашид тухайн хууль тогтоомжийг зохистой, үр дүнтэй хэрэгжүүлэх боломжит хувилбар, саналыг тодорхойлох юм.

### **2.1. Агаарын зайг нисэхэд ашиглах эрх зүйн байдлын онцлог, мөн чанар, хууль зүйн учир холбогдол**

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Дөрөвдүгээр зүйлийн 1-д “Монгол Улсын нутаг дэвсгэрийн бүрэн бүтэн байдал, улсын хил халдашгүй дархан байна”, мөн зүйлийн 2-т “Монгол Улсын хилийг хуулиар бататгана”, Аравдугаар зүйлийн 2-т “Монгол Улс олон улсын гэрээгээр хүлээсэн үүргээ шударгаар сахин биелүүлнэ”, мөн зүйлийн 3-т “Монгол Улсын олон улсын гэрээ нь соёрхон баталсан буюу нэгдэн орсон тухай хууль хүчин төгөлдөр болмогц дотоодын хуулийн тогтоомжийн нэгэн адил үйлчилнэ” гэж хуульчлан баталгаажуулсан.

Улсын нисэхийн тухай хуулийн 15 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Улсын агаарын хөлгийн байлдааны үүргийн нислэгийн хөдөлгөөний зохицуулалтыг цэргийн мэргэжлийн дээд удирдлагын байгууллагын шийдвэрээр Агаарын цэргийн командлал хэрэгжүүлнэ” гэж мөн зүйлийн 2 дахь хэсэгт “Улсын агаарын хөлгийн онцгой болон тусгай үүргийн нислэгийн хөдөлгөөний зохицуулалтыг батлан

хамгаалах болон иргэний нисэхийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын хамтарсан журмаар зохицуулна” гэж тус тус заасан.

Иргэний нисэхийн тухай хууль 28 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Агаарын хөлөг нь Монгол Улсын агаарын хилийн орох, гарах цэгээр нэвтэрч, нислэг үйлдэнэ” гэж, мөн зүйлийн 2 дахь хэсэгт “Агаарын зайн ангилал, бүтэц, зохион байгуулалт, агаарын хөлгийн хоорондын аюулгүйн зайчлал нь Конвенцын хавсралтын стандартын шаардлагад нийцсэн байна” гэж заажээ.

Агаарын зайг нисэхэд ашиглах тухай хуулиар агаарын зайн халдашгүй байдлыг хуульчлан хамгаалж, агаарын орон зайд террорист халдлага, хууль бус нислэгийг саатуулах, нислэг үйлдэхийг таслан зогсоох, нислэгийн хориотой бүс, агаарын зайн зөрчлийг таслан зогсоох эрх зүйн зохицуулалт үйлчилдэг.

## **2.2. Агаарын зайг нисэхэд ашиглах тухай хуулийн эрх зүйн зөрчил, өнөөгийн байдал**

Агаарын зайг нисэхэд ашиглах тухай хуульд батлан хамгаалах асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага болон иргэний нисэхийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын хамтын ажиллагааны нарийвчилсан зохицуулалтыг тодорхой зааж өгөөгүй.

Агаарын орон зайд террорист халдлага, хууль бус нислэг үйлдэгдэх үед Батлан хамгаалах яам, Зэвсэгт хүчний жанжин штаб (мэргэжлийн удирдлага), болон Иргэний нисэхийн ерөнхий газар хооронд хэн нь тушаал өгөх, хэн нь хариуцлага хүлээх нь тодорхойгүй байснаас шийдвэр гаргалт удааширч, үндэсний аюулгүй байдал болон хэдэн зуун хүний амь нас хохирох бодит эрсдэлийг би болгох хор уршигтай.

Агаарын зайг нисэхэд ашиглах тухай хуульд “хилийн агаарын бүс”, “аюултай бүс”, “хязгаарлалттай бүс” гэх мэт нэр томъёог ашигласан боловч шинэчлэн баталсан Улсын нисэхийн тухай хууль болон Иргэний нисэхийн тухай хуультай уялдуулаагүй хүндрэл үүсэж, нэр томъёоны давхардал, зөрүү ажиглагдаж байна.

## **2.3. Агаарын зайг нисэхэд ашиглах тухай хуультай холбогдуулан гаргасан захиргааны хэм хэмжээ тогтоосон акт**

Агаарын зайг нисэхэд ашиглах тухай хуульд тогтоосны дагуу дараах журам батлагджээ. Үүнд:

1. Засгийн газрын 2018 оны 52 дугаар тогтоолын хавсралт. Агаарын зайг нисэх ашиглах ерөнхий журам батлагджээ. Монгол Улсын агаарын зайн ангилал, агаарын зайн аюулгүй байдлыг хангах, иргэний ба цэргийн нисэхийн хэрэгцээг хослуулах уян хатан ашиглалт, агаарын зайн хяналт, зохицуулалтыг нарийвчлан тогтоосон журам юм.

2. Зам, тээврийн хөгжлийн сайдын 2019 оны 119 дүгээр тушаалаар агаарын зайг тогтоож, Монгол Улсын агаарын зайн бүтэц, зааг, аэродромын хөдөлгөөний бүс, хяналттай агаарын зайн босоо болон хэвтээ хязгаарыг солбицлоор баталсан.

3. Зам, тээврийн сайдын 2025 оны А/36 дугаар тушаалаар агаарын зам шинэчлэн тогтоож, Монгол Улсын нутаг дэвсгэр дээгүүрх олон улсын болон орон нутгийн агаарын зам, агаарын хаалга, тэдгээрийн чиглэл, өндөр, солбицлыг тогтоосон.

## **ГУРАВ. ҮНЭЛЭХ ҮЕ ШАТ**

### **3.1. “Зорилгод хүрсэн түвшин” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд үнэлсэн байдал.**

2003 оны агаарын зайг нисэхэд ашиглах хуулийн “зорилгод хүрсэн түвшин” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд үнэлэхдээ аргачлалын дагуу хууль батлагдах үед төлөвлөсөн зорилгодоо хүрсэн эсэхийг шалган хууль бүхэлдээ зорилго, зорилтдоо нийцсэн эсэхийг үнэлэх юм.

Хууль батлагдах үеийн үзэл санааг 2003 оны Батлан хамгаалахын тухай, Зэвсэгт хүчин, Улсын болон Иргэний нисэхийн тухай хуулиудын шинэчилсэн найруулгын үндсэн зорилгод суурилан хуулийн нэршил, хууль зүйн техникийн хувьд харьцуулан 1 дүгээр зүйлийг үнэлгээний зүйлээр сонгон авч үзлээ.

#### **Үнэлгээний зүйл 1**

##### **1 дүгээр зүйл. Хуулийн зорилт**

1.1. Энэ хуулийн зорилт нь Монгол Улсын агаарын зайг нисэхэд ашиглах, Монгол Улсын агаарын зайн аюулгүй байдалд хяналт тавихтай холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино гэсэн.

Монгол Улсын газар нутаг асар уудам тул бага өндрийн болон алслагдсан бүс нутгуудад бүрэн хяналт тавих, Зэвсэгт хүчин болон иргэний нисэхийн байгууллага хоорондын мэдээлэл солилцоо, зохицуулалтыг цахимжуулах шаардлагатай.

Сүүлийн жилүүдэд нисгэгчгүй нисэх системийн хэрэглээ, ашиглалт огцом өссөнтэй холбоотойгоор нислэгийн үйл ажиллагаа, хориотой бүс, агаарын навигацийн давтамж, үелзэл шинэчлэлийг хийх хэрэгцээ бий болж байна.

### **3.2. “Практикт нийцэж байгаа байдал” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд үнэлсэн байдал.**

“Практикт нийцэж байгаа байдал”, “Хүлээн зөвшөөрөгдсөн байдал” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд сонгосон 3, 4, 6, 7, 9 зүйлүүд.

#### **Үнэлгээний зүйл 1**

Агаарын зайг нисэхэд ашиглах тухай хуулийн 3 дугаар зүйлд хуулийн үйлчлэх хүрээг “Монгол Улсын агаарын зайг иргэний болон улсын нисэхэд ашиглахад үйлчилнэ” гэжээ. Тус зохицуулалтаар иргэний агаарын тээвэр, олон улсын дамжин өнгөрөх, орон нутгийн хуваарьт нислэгийн хүрээнд бүрэн хэрэгжиж байна.

Улсын нисэх (Зэвсэгт хүчин, Хил хамгаалах, Онцгой байдал)-ийн агаарын хөлгүүд нь байлдааны даалгавар, улсын хил хамгаалалт, гамшгийн үеийн эрэн хайх, аврах ажиллагаа нислэг үйлддэг. Иргэний нисэхийн агаарын хөлгүүд олон улсын Чикагогийн конвенц, ИКАО (олон улсын иргэнийн нисэхийн байгууллага), иргэнийн нисэхийн дүрмийг баримталдаг бол Улсын нисэхийн агаарын хөлгүүдийн нисэхийн үйл ажиллагаа, мэргэжлийн хяналтыг улсын нисэхийн тухай хууль, дүрэм, журмын хүрээнд хийдэг.

Иймд хуулийн 3.1 дэх заалт нь иргэний нисэхийн салбарт бүрэн хэрэгжиж, улсын нисэхийн салбарт хэсэгчлэн хэрэгжиж байгаа нь салбарын дүрэм, журмын түвшинд давхардал, зааг ялгааг үүсгэж байна.

Мөн улсын болон иргэнийн нисэхийн тухай хууль, ИКАО (олон улсын иргэний нисэхийн байгууллага) хуулийн зохицуулалтаар агаарын зайг тодорхойлсон ч төрийн захиргааны төв байгууллага болон иргэний нисэхийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын хамтын ажиллагааг тодорхой заагаагүй.

## **Үнэлгээний зүйл 2**

Агаарын зайг нисэхэд ашиглах тухай хуулийн 4 дүгээр зүйл хуулийн нэр томьёог олон улс, улсын болон иргэний нисэхийн эрх зүйн зохицуулалтыг хуулийн хэллэгтэй холбогдуулан дүгнэв.

Агаарын зайг нисэхэд ашиглах тухай хуулийн нэр томьёо нь хуулийн зүйл, заалтыг хэрэгжүүлэх, тайлбарлах, нэгдмэл ойлголтод хүрэх суурь тодорхойлолт юм. Олон улс, иргэний нисэхийн салбарт Чикагогийн конвенцын стандарт, нэр томьёо, ойлголтыг өдөр тутмын үйл ажиллагаандаа ашиглаж байгаа ч тухай хуульд 'хилийн агаарын бүс', 'аюултай бүс', 'хязгаарлалттай бүс' гэх мэт нэр томьёоны давхардал, зөрүү, зааг ялгааг нарийвчлан уялдуулаагүйгээс салбар хоорондын хамтын ажиллагааны ойлголтын зөрүү гарах нь ажиглагдаж байна.

Шинэ техник технологи, орчин үеийн нэр томьёо, нисгэгчгүй нисэх системтэй холбоотой шинэ нэр томьёонууд уг хуульд бүрэн тусгагдаагүй. Мөн агаарын зайн бүсүүдийг зөрчих, зөрчсөн үйлдэлд хариуцлага хүлээлгэхэд нэр томьёоны тодорхойлолт хангалтгүй, хэт ерөнхий байгаа нь аливаа маргаантай асуудлыг шүүх, хууль шийдвэрлэхэд хуулийн үйлчлэлд хамаарах байгууллагууд түүнийг тайлбарлах, хэрэглэхэд хүндрэл үүсгэхээр байна.

## **Үнэлгээний зүйл 3**

Агаарын зайг нисэхэд ашиглах тухай хуулийн 6 дугаар зүйлд Иргэний нисэхийн тухай хуулийн 2023 оны 07 дугаар сарын 07-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан бөгөөд 2025 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс дагаж мөрдөгдөхөөр тусгагдсанд байдлыг дүгнэв.

Улсын болон иргэнийн нисэхэд ашиглаг агаарын зайг тус тусын эрх бүхий байгууллага тогтоохоор заасан ч хуулийн 6.3, 6.4 дэх заалтын нэр томьёоны уялдаа, шаардлагатай. Мөн 6.3 дахь хэсэгт агаарын зам тогтоох, агаарын хилийн орох, гарах цэгийг шинээр нээх, хаах асуудлыг батлан хамгаалах асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага шийдвэрлэнэ гэсэн ч авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ байхгүй байна.

## **Үнэлгээний зүйл 4**

Агаарын зайг нисэхэд ашиглах тухай хуулийн 7 дугаар зүйлд “Агаарын зайн аюулгүй байдлын хяналт”, Монгол Улсын агаарын зайд гарч болзошгүй зөрчлийг илрүүлэх, таслан зогсоох замаар агаарын зайн аюулгүй байдлыг хангах үндсэн зохицуулалт юм.

Зөрчлийг илрүүлэх, зөрчлийг таслан зогсоох хоёр өөр шинжтэй үйл ажиллагааг бүхэлд нь цэргийн мэргэжлийн удирдлагын дээд байгууллага хэрэгжүүлнэ гэж заасан байгаа нь цэргийн байгууллагын эрх хэмжээ хэт өргөн тогтоогдсон. Агаарын зайд иргэний нисэхийн үйл ажиллагаа харьцангуй их явагддаг тул иргэний нисэхийн байгууллага, нислэгийн хөдөлгөөний үйлчилгээний байгууллага, хил хамгаалах, тагнуул, цагдаа зэрэг байгууллагын чиг үүрэгтэй давхцах боломжтой. Илрүүлэх, мэдээлэх, үнэлэх, шийдвэр гаргах, таслан зогсоох гэсэн шат дарааллыг эрх зүйн хувьд тодорхой болгох шаардлагатай гэж үзэж байна.

Монгол Улсын агаарын зайн зөрчлийг илрүүлэх үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхдээ радиолокаци бүхий хяналтын хэрэгслээр гүйцэтгэнэ гэсэн хэт явцуу зохицуулалт болно. Орчин үед агаарын зайн хяналтыг радиолокаци, автомат ажиглалтын систем, хиймэл дагуул, радио холбоо, оптик, электрон-оптикийн систем зэрэг олон төрлийн техник, технологи ашиглан гүйцэтгэж боломжтой тул тодорхой нэг технологийг заавал хэрэглэхээр хязгаарлах нь зохимжгүй юм.

Тус зүйлд юуг хянах талаар харьцангуй тодорхой заасан боловч хэн, ямар эрх хэмжээтэйгээр, ямар арга хэлбэрээр хянах нь хангалттай тодорхой биш байна.

### **Үнэлгээний зүйл 5**

Нисэхэд ашиглах агаарын зайн аюулгүй байдлыг хангах шаардлагатай харилцааг 9 дүгээр зүйлээр зохицуулж байна.

Хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.1, 9.2 дахь хэсэгт “зөвшилцөнө”, “онцгой нөхцөл” байдлыг харгалзсан ч иргэний нисэхийн байгууллагад мэдээлэх, нислэгийн аюулгүй байдлыг хангах харилцан ажиллагаа нь тодорхойгүй.

Мөн хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.3.2 дахь заалтад “хууль бус үйлдэлд өртсөн агаарын хөлгийн асуудлаар иргэний нисэхийн удирдлага болон нислэг хөдөлгөөний үйлчилгээний албанд үүрэг, даалгавар өгөх” гэж байгаа нь төрийн цэргийн болон хууль сахиулах байгууллага, иргэний нисэхийн байгууллагатай шуурхай мэдээлэл солилцож, хамтран арга хэмжээ зохицуулалтыг оруулах хэрэгцээ бий болсон.

Хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.3.3 дахь заалтад “агаарын хөлгийн аюулгүй байдлыг хангах зорилгоор Монгол Улсын агаарын зайд нислэг үйлдэж байгаа агаарын хөлгийг харьяалал харгалзахгүйгээр ойролцоох нисэх буудалд яаралтай буулгах арга хэмжээ авах” гэдэгт мэдээлэх, чиглэл өөрчлөх талаар ямар арга хэмжээг хэлж байгаа нь тодорхойгүй байна. “Арга хэмжээ авах” гэдэг нь хэт ерөнхий, агаарын хөлгийг ямар нөхцөлд, хэний шийдвэрээр, ямар дарааллаар, ямар арга хэмжээ, ямар хязгаарлалтаар хэрэгжүүлэхийг эрх зүйн хувьд тодорхой болгох шаардлагатай.

## **ДӨРӨВ. ДҮГНЭЛТ**

Агаарын зайг нисэхэд ашиглах тухай хууль нь Монгол Улсын агаарын хилийн халдашгүй байдал, олон улсын болон дотоодын нисэхийн үйл ажиллагааны аюулгүй, тасралгүй ажиллагааг хангах суурь хууль юм.

Агаарын зайг нисэхэд ашиглах тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт хийх үнэлгээг хуулийн зорилт, хамрах хүрээ, нэр томьёо, агаарын зайн зохицуулалт, агаарын зайг тогтоох, аюулгүй байдлын хяналт, хангах ажлын хүрээнд олон улсын хууль, дүрэм, шинэчлэн баталсан улсын болон иргэнийн нисэхийн хуулийн хүрээнд тус хуулийг шинэчлэн найруулах шаардлагатай байна.

Хуулийн хэрэгжилтийг үнэлэхэд оновчтой, бодитой, хэмжиж болохуйц байдлыг баримталж аргачлалын дагуу “Зорилгод хүрсэн түвшин” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд нарийвчлалтай зохицуулагдан хэрэгжихгүй байна.

“Практикт нийцэж байгаа байдал” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд 3, 4, 6, 7, 9 зүйлийг тус тус сонгон хэрэгжилтийн явцад гарч буй алдаа дутагдал, тулгамдсан

асуудлыг үнэлснээр, агаарын зайн аюулгүй байдлыг хангах, хяналт тавихад практикт нийцэхгүй байна.

## **ТАВ. САНАЛ**

Агаарын зайг нисэхэд ашиглах тухай хуульд заасан хуулийн зорилт, агаарын зайг нисэхэд ашиглах тухай хууль тогтоомж, нэр томьёо, агаарын зохицуулалт, агаарын зайг тогтоох, аюулгүй байдлын хяналт, зөрчил, хангах, дайны үеийн зохицуулалт холбогдох судалгааг хийн зохих өөрчлөлтийг дүгнэн дараах саналуудыг гаргаж байна. Үүнд:

1. Монгол Улсын газар нутаг асар уудам тул бага өндрийн болон алслагдсан бүс нутгуудад бүрэн хяналт тавих, Зэвсэгт хүчин болон иргэний нисэхийн байгууллага хоорондын мэдээлэл солилцоо, зохицуулалтыг цахимжуулах, нисгэгчгүй нисэх системийн хэрэглээ, ашиглалт огцом өссөнтэй холбоотойгоор нислэгийн үйл ажиллагаа, хориотой бүс, агаарын навигацийн давтамж, үелзэл шинэчлэлийг хийх ажлын хүрээнд хуулийн зорилтыг шинэчлэх;

2. Агаарын зайг нисэхэд ашиглах тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.1 дэх заалт нь иргэний нисэхийн салбарт бүрэн хэрэгжиж, улсын нисэхийн салбарт хэсэгчлэн хэрэгжиж байгаа нь салбарын дүрэм, журмын түвшинд давхардал, зааг ялгааг засах;

3. Агаарын зайг нисэхэд ашиглах тухай хуулийн 4 дүгээр зүйл хуулийн нэр томьёог олон улс, иргэний нисэхийн салбарт Чикагогийн конвенцын стандарт, шинэ техник технологи, нисгэгчгүй нисэх системтэй холбоотой хэллэг, “хилийн агаарын бүс”, “аюултай бүс”, “хязгаарлалттай бүс” гэх мэт нэр, шинэ нэр томьёоны давхардал, зөрүү, зааг ялгааг нарийвчлах;

4. Агаарын зайг нисэхэд ашиглах тухай хуулийн 6 дугаар зүйлд Улсын болон иргэнийн нисэхэд ашиглах агаарын зайг тус тусын эрх бүхий байгууллага тогтоохоор заасан ч тус хуулийн 6.3 дахь хэсэгт агаарын зам тогтоох, агаарын хилийн орох, гарах цэгийг шинээр нээх, хаах асуудлыг батлан хамгаалах асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага шийдвэрлэх талаар арга хэмжээ авах;

5. Агаарын зайг нисэхэд ашиглах тухай хуулийн 7 дугаар зүйлд агаарын зайн зөрчлийг илрүүлэх, мэдээлэх, үнэлэх, шийдвэр гаргах, таслан зогсоох гэсэн шат дарааллыг эрх зүйн хувьд тодорхой болгох;

6. Агаарын зайг нисэхэд ашиглах тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.3.2, 9.3.3 дахь заалтад “хууль бус үйлдэлд өртсөн агаарын хөлгийн асуудлаар иргэний нисэхийн удирдлага болон нислэг хөдөлгөөний үйлчилгээний албанд үүрэг, даалгавар өгөх” гэж байгаа нь төрийн цэргийн болон хууль сахиулах байгууллага, иргэний нисэхийн байгууллагатай шуурхай мэдээлэл солилцож, хамтран арга хэмжээ зохицуулалтыг (агаарын хөлгийг ямар нөхцөлд, хэний шийдвэрээр, ямар дарааллаар, ямар арга хэмжээ, ямар хязгаарлалтаар хэрэгжүүлэх) оруулах.

7. Дээрх хэрэгцээ шаардлагад тулгуурлан Батлан хамгаалах яам болон Зам тээврийн яам хамтран хуулийн төслийг боловсруулах чиг үүрэг бүхий ажлын хэсгийг байгуулан хуулийг боловсронгуй болгох хэрэгцээ шаардлага байна.

## **АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ**

### **МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛИУД**

1. Монгол Улсын Үндсэн хууль
2. Улсын нисэхийн тухай хууль
3. Иргэний нисэхийн тухай хууль
4. Гамшгаас хамгаалах тухай хууль
5. Монгол Улсын хилийн тухай хууль

### **МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ**

1. Засгийн газрын 2018 оны 52 дугаар тогтоолын хавсралтаар батлагдсан “Монгол Улсын агаарын зайн ангилал, агаарын зайн аюулгүй байдлыг хангах, иргэний ба цэргийн нисэхийн хэрэгцээг хослуулах уян хатан ашиглалт, агаарын зайн хяналт, зохицуулалтыг нарийвчлан тогтоосон журам” юм.

### **ЦАХИМ ЭХ СУРВАЛЖ**

- Эрх зүйн мэдээллийн нэгдсэн систем